

ARTICULA

Artimagazine voor en van Artileden

foto
Josje Crince
Le Roy

Arti's vooraanzicht in verbouwingstooi

DE STARTPOINT PRIZE

Van videokunst tot performances in de publieke ruimte

Op 8 september opende de StartPoint Prize-tentoonstelling in Arti. De prestigieuze prijs bestaat twintig jaar en wordt sinds 2014 jaarlijks ook in Arti gepresenteerd. Tijdens de tentoonstelling wordt een selectie van nieuw Europees talent getoond. Er zijn werken te zien van zes kunstenaars die in 2022 zijn afgestudeerd aan kunstacademies in Nederland, België, Duitsland en Slowakije.

Vivian Mac Gillavry

De StartPoint Prize is een initiatief dat in Praag begon als een prijs voor afstudeerwerk van Tsjechische kunstacademiestudenten, maar is snel uitgebreid naar een internationale

Benjamin Pompe, Virtual Monody, 2022

selectie. De eerste tentoonstelling vindt altijd plaats in Tsjechië, waar in december vorig jaar twaalf kunstenaars hun werk toonden. Curator en lid van de programmacommissie (PC) Radek Váňa maakte uit die groep een selectie van zes kunstenaars die nu te zien zijn in Arti.

Nieuw talent

Als ik Radek spreek, zit hij volop in de opbouwperiode voor de Best of Graduates-tentoonstelling bij Galerie Ron Mandos, waar hij ook als curator aan verbonden is. Juni en juli stonden voor Radek dan ook in het teken van de afstudeerexposities van de kunstacademies. Hij bezocht alle Nederlandse academies tijdens deze maanden en voor de selectie voor de StartPoint Prize bezocht hij ook verschillende academies in België.

Sveske Ourø,
Yelling from
bridges, 2022

Uit meer dan tien academies maakte hij een selectie voor beide tentoonstellingen.

Ik ben benieuwd hoe Radek zo'n selectie maakt en of er aan Nederlandse academies ander soort werk wordt gemaakt dan in bijvoorbeeld België of Tsjechië.

'Eigenlijk zijn die verschillen tussen Nederlandse en buitenlandse academies niet enorm groot', vertelt Radek. 'Ik merk wel dat er, als je verder in de richting van Centraal Europa gaat, meer verbeelding in het werk te zien is. Dat levert vooral een ander soort schilders op. Absurdistischer en met meer humor. Hier gaat het werk van kunstenaars vaak directer over hen-zelf en over de wereld die ze kennen. In Centraal Europa is de verhouding tot de natuur en lokale gebruiken meer aanwezig en zie je meer werk dat zich tot de politiek verhoudt.'

Politieke focus

Radek komt oorspronkelijk uit Tsjechië en groeide op ten tijde van het communisme. Hij vindt het interessant om te zien hoe kunstenaars omgaan met politieke bewegingen waarmee ze dagelijks worden geconfronteerd en hoe ze daarop reflecteren in hun werk. 'Wat voor mij het communisme was, zie ik nu bij jonge kunstenaars terug in hun reactie op het neoliberalisme als vijand. Je voelt hun verhouding daartoe in het werk terugkomen. Zo'n focus op politieke overtuigingen zie je bij jonge Nederlandse kunstenaars minder. Zij lijken zich qua thematiek vooral op identiteitspolitiek te richten. Dat weerspiegelt zich ook duidelijk in de afstudeerwerken van 2023.'

'Natuurlijk hoeft niet al het werk van kunstenaars over geopolitiek of sociale problematiek te gaan, maar ik verbaas me er bijvoorbeeld wel over dat de reflectie op de oorlog in Oekraïne nihil was dit jaar. Op de Nederlandse academies werd er nauwelijks werk over gemaakt. Alsof ze niet verbonden zijn met wat er zich op wereldpolitiek niveau afspeelt. Als je al iets

terugziet wat over de oorlog gaat, is het bij Oekraïense kunstenaars. Des te interessanter vind ik het als iemand zich bezighoudt met geopolitieke feiten die ons allemaal beïnvloeden. Maar uiteindelijk ben ik zelf een allesvreter, dus kunst hoeft van mij niet met politiek te maken te hebben. Wat ik wel belangrijk vind, is dat een werk in het moment geplaatst kan worden. Soms is iets heel goed, omdat het zo kloppend is voor de tijd, terwijl hetzelfde werk een paar jaar later minder opvallend zou zijn geweest.'

Balans

Wie net als Radek jaarlijks de eindexamtententoonstellingen bezoekt, zal bepaalde trends herkennen. Zo was tijdens de coronajaren duidelijk zichtbaar dat veel werken over de natuur, over contact en isolatie gingen. Een andere trend die Radek opvalt, is dat er nu, na jarenlang veel videowerk, al een aantal jaren een toename is van kunstenaars die juist ambachtelijk en materiaalgericht werken: veel keramiek, textiel en glas.

Yelül Deniz en Marius Houschuyar, 2022

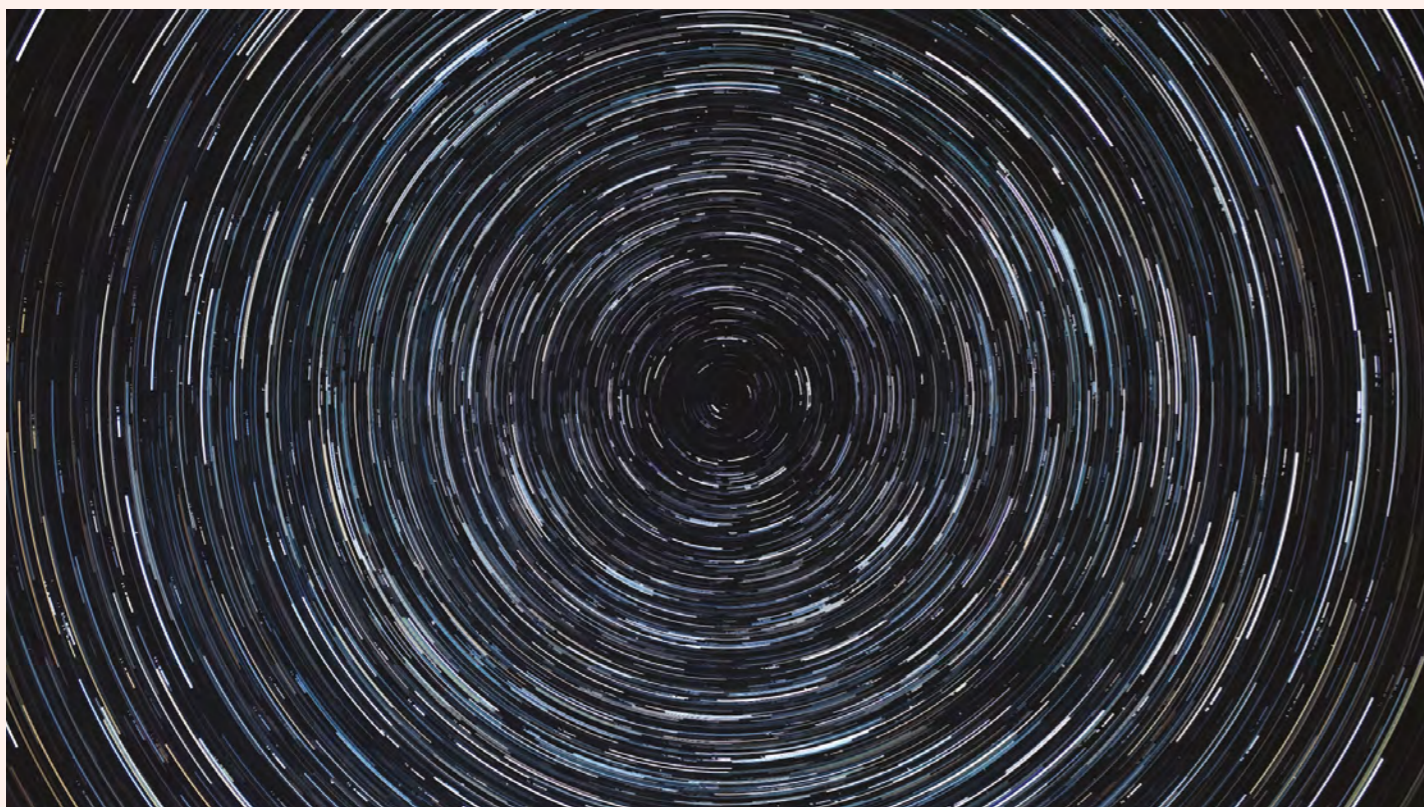
‘Wellicht heeft corona ook invloed gehad op de mediumkeuze van kunstenaars. In een periode dat je al zoveel achter je scherm zit, kies je er misschien sneller voor te gaan schilderen dan dat je videowerk maakt. Voor de selectie van de StartPoint Prize probeer ik er ook rekening mee te houden wat er in dat jaar op de academies speelt. Je wilt aan de ene kant bepaalde trends laten zien, en daar aan de andere kant ook niet te veel op meeliften. Dat in balans houden is lastig, maar dat maakt het voor mij ook uitdagend.’

Omdat de StartPoint Prize altijd een jaar na het afstuderen getoond wordt, is tijdens de tentoonstelling het werk van kunstenaars te zien die in 2022 zijn afgestudeerd. ‘In deze selectie hebben we dan ook twee kunstenaars die reflecteren op de coronaperiode. Een van hen is de fotografe Romana Halgošová uit Slowakije. Haar werk gaat over een tijd van isolatie, over het gebrek aan communicatie en over verveling. De andere kunstenaar die te zien is, is Sveske Ourø. Zij studeerde in 2022 af aan de Rietveld Academie en gebruikt haar lichaam als startpunt voor haar werk. Ze plaatste zichzelf in de toen lege publieke ruimte en eist die ruimte op in haar performances. Ze laat ons zien en voelen hoe we gewend zijn ons tot de openbare ruimte te verhouden.’

Wat is er nog meer te verwachten?

Bezoekers van de tentoonstelling ontmoeten een verscheidenheid aan thema's en media. De tentoonstelling opent en

Jamal Ageli, Call Her The Morning Star, 2022

Brent Decraene, 2022

eindigt met videowerken. ‘Het eerste heeft een politiek thema en maakt sterk gebruik van tekst en editing, het andere is juist poëtisch en gaat over de sterrenstelsels en hoe we die vanaf de aarde bekijken. Daarnaast kun je installaties verwachten die zich op verschillende manieren verhouden tot architectuur. Bijvoorbeeld het werk van Benjamin Pompe, dat de architectuur van computergames als uitgangspunt gebruikt. Als bezoeker zie je een door hem ontworpen lege virtuele ruimte die een soort archeologische opgraving is in de digitale wereld en in het geheugen.’

De winnaars van de hoofdprijs zijn twee Duitse kunstenaars met Turkse roots, die sterk reflecteren op de politiek. Hun werk is zo complex dat het eigenlijk te ingewikkeld is om uit te leggen. Ik raad iedereen dus aan het live te komen bekijken.’

ARCHITECT GIJSBERT VAN HOOGEVEST LEGT UIT WAT ER GEDAAN WORDT

Herstel begonnen

Nu is het zover: Arti staat tot eind januari in de steigers. Vier jaar geleden hoopten bestuur en zakelijke leiding al dat er snel begonnen kon worden met het aanpakken van achterstallig onderhoud en het verduurzamen van het pand Rokin 112.

Camiel Hamans

Van Hoogevest Architecten uit Amersfoort, een in 1909 opgericht bureau gespecialiseerd in restauratie en renovatie van historische en monumentale gebouwen, presenteerde toen een masterplan. Dit omvatte zowel de dak- en gevelwerkzaamheden die nu uitgevoerd worden, als ook de herinrichting van de tentoonstellingszalen, de sociëteitsruimte, entree en keuken, het verbeteren van de sanitaire voorzieningen en het aanbrengen van een lift, maar in het plan was tevens veel aandacht voor het behoud en volledig in ere herstellen van het monumentale glazen dak. Een zeer begrotelijke zaak vanwege de

noodzaak om de lichtinval te combineren met de nu gewenste klimaatbeheersing.

Zo ver gaan de huidige werkzaamheden helaas nog niet. Op dit moment staan vanwege de beperkte financiële middelen alleen de meest urgente zaken op de agenda: de voorgevel aan het Rokin, de zijgevel aan het Spui en de daken.

Sympathie

Gijsbert van Hoogevest, architect en samen met zijn zus-ter Carien, architectuurhistoricus, het bestuur vormend van het bureau, legt uit waarom hij zich zelf bezighoudt met dit voor Van Hoogevest Architecten betrekkelijk kleine project, waarvan de dagelijkse leiding in handen is van bouwkundige Ronald Veltman. ‘We hebben natuurlijk onze handen vol aan de restauratie van de Tweede Kamer, maar ik heb veel sympathie voor de vereniging Arti. Bovendien is het gebouw heel bijzonder, natuurlijk vanwege Berlage, maar ook omdat er zoveel bekend is over het ontwerp, de bouw en de latere aanpassingen. Het pand vraagt om herstel. Veel zaken zijn behouden, maar er is zeker zoveel verdwenen. Veel informatie over hoe het was, is nog in het werk zelf te vinden. Er is meer dan voldoende aanleiding om goed te kijken wat het gebouw nog kan vertellen en om het vervolgens te herstellen, te verduurzamen en toekomstbestendig te maken.’

Van bovenaf

‘Bij nieuwbouw begin je van onderop te werken, bij oudbouw is dat precies andersom. Je werkt van boven naar beneden. Dat doen we hier ook. We hebben aannemer De Graaff Bouwgroep uit Den Haag benaderd met de vraag te begroten wat het kost om de goten te herstellen, hetgeen hard nodig is, gezien alle lekkages, om de pannendaken te ontmantelen – als je dat gedaan hebt, kun je pas zien wat eronder zit en kom je heel vaak houtrot tegen – en die te herstellen, zodat ze weer honderd procent waterdicht zijn, en om de gevel terug te brengen in de monumentale staat van de beginjaren. Alles bij elkaar was dat een bedrag dat helaas het miljoen overschreed, maar gelukkig heeft Arti een rijksonderhoudssubsidie weten te verkrijgen, zodat de investering voor Arti beperkt is kunnen blijven tot een acht ton. Penningmeester Louis van Beurden heeft goed gespaard. Dus was het mogelijk om de opdracht te gunnen. Meteen na de bouwvakvakantie is, zoals iedereen kan zien, de steiger geplaatst.’

foto Josje Crince Le Roy

Arti-complex van boven gezien

Afbeelding van de vernieuwde voorgevel
tekening Van Hoogevest

Warm grijs

'Wij wisten al dat er aan de voorgevel het een en ander moet gebeuren, want dat kun je zo ook wel zien: houtrot aan de ramen, roestend ijzer, scheuren in het stucwerk en wellicht ook problemen met de vier beelden aan de top, die overigens al replica's uit 1989 zijn van de oorspronkelijke houten beelden, die nu in de sociëteit staan. We wisten ook dat de kleur van de voorgevel vroeger anders geweest moet zijn. Deskundigen hebben al kunnen vaststellen dat de basiskleur veel grijzer was, een fond van warm grijs, maar hoe precies weten we pas als we de steiger opgaan en monstertjes kunnen nemen van oudere lagen. De horizontale en verticale lijnen in de gevel zijn indertijd door andere kleuren benadrukt. Misschien door een en dezelfde kleur, maar waarschijnlijk door twee. We gaan die accentuering opnieuw aanbrengen. De kozijnen blijven standgroen. Welstand, de instantie die namens de gemeente Amsterdam toezicht houdt op wat we aan het doen zijn, juicht het toe dat we de oorspronkelijke negentiende-eeuwse kleurstelling terugbrengen. Het zal Arti, zeker als ook het stucwerk weer hersteld is, een uitstraling geven van "zie mij eens". Arti komt daarmee weer op de voorgrond. Arti wordt een plaatje aan het Rokin.'

Sparen

'Aan de binnenzijde van de voorgevel komt op de verdieping een voorzetwand. Tussen de oorspronkelijke en de nieuwe wand komt isolatiemateriaal. Voor de ramen hebben we een aparte oplossing moeten vinden, want je wilt daglicht behouden. Er komen daarom in de nieuwe wand ramen voor, of achter, het is maar van welke kant je het bekijkt, de bestaande ramen. Al dit werk zal in januari klaar zijn. De overlast duurt dus maar kort. Jammer genoeg moeten we het voorlopig hierbij laten. Natuurlijk, als we tijdens het werk zien dat er op zaal lekkages zijn, dan zullen we die repareren. Maar voor het overige zal er eerst opnieuw gespaard moeten worden. Louis moet met de pet rond, bij de leden, bij instellingen en bij overheden. En wellicht kan Arti een fondsenwerver in de arm nemen. Het is de moeite waard, het pand verdient het om weer presentabel te worden.'

www.vanhoogevest.nl

Medaillon van Jacob van Campen in de voorgevel

foto De Fabryck

RONDOM HET ROKIN

Haring met duif

Het Japanse echtpaar had lang gearzeld, maar in de reisgids stond kennelijk aangeprezen: probeer een broodje haring en als je het echt op zijn Amsterdams wilt doen, neem er dan uitjes en zuur bij. Ze stonden bij de viskraam op het Spui en wezen op het bord met het visaanbod.

Ja, de visman begreep het en maakte twee broodjes haring klaar, er werd betaald en de twee liepen naar een tafeltje onder een van de hoge bomen naast de kraam.

Ik trakteerde mezelf ook op een broodje haring en stelde me tegenover het echtpaar op. Beiden hadden hun broodje opengeklapt en keken er met verbazing naar. Mijn broodje was dichtgeklapt. Ik nam een hap en knikte hen toe.

'Lekkel', wilde ik zeggen, maar hield me op tijd in. Dit waren geen Chinezen, maar ontwikkelde Japanners op een fijn dagje Amsterdam.

Nu nam de man een hapje, waarbij hij wat uitjes over zijn vingers morste. Hij hanneste wat onhandig over het tafeltje op zoek naar een servetje. Ik gebaarde dat je dat in de kraam kon krijgen en de man liep daar inderdaad heen, nagestaard door zijn vrouw.

Toen gebeurde het.

Terwijl ik naar hun broodjes staarde, klonk er ineens 'flats', het geluid van een aanmerkelijke vogelpoep, neergedaald op het broodje van de man. Een klein spiegelei.

Nu zijn meeuwen brutaal en roven ze patat uit je handen of van je bordje als je die in de open lucht consumeert, maar dit was de omgekeerde wereld. Hier werd iets toegevoegd aan de eetwaar. Ik deed een stap achteruit en keek omhoog. Ja, daar zaten een paar duiven, waaronder de kwaaddoener. Op de grond zag ik nu meer sporen van hun schijtlust.

De man keerde terug, glimlachend, met in zijn hand een stapel servetjes waarvan hij de helft aan zijn vrouw gaf, gereed om de maaltijd voort te zetten.

Ze keken wel naar hun broodjes, maar zagen niet wat daar was aangericht. Zeker een speciale saus, die hun eerst niet was opgevallen, zullen ze gedacht hebben.

Lachend wezen ze op hun maaltje. Ik moest ingrijpen, zoveel was duidelijk. Ik schudde mijn hoofd, te laat bedenkend dat hoofdschudden in Azië juist vaak een bewijs van instemming is. 'Don't eat', zei ik, wijzend op het bewuste broodje. De man verbreedde zijn lach, tilde zijn bemorste halve broodje op en bracht het naar zijn mond.

Met mijn handen maakte ik een afwerend gebaar.

De vrouw vatte dat op als een vriendelijke groet en ook zij glimlachte mij toe. Rare lui, die Hollanders, zal ze hebben gedacht. Het broodje naderde de mond van de man.

Toen greep ik in. Een interventie.

Ik pakte de onderarm van de man en boog die terug naar het tafeltje. Het begin van een judogreep, zou hij wel denken, gaat hij me nu in een dubbele houdgreep nemen?

Ik toverde een lach op mijn gezicht en wees naar boven en vervolgens op het broodje.

'Dirt, bird', zei ik. Dat rijmt, schoot me door het hoofd. Het begin van een haiku.

'Shit', zei ik, me realiserend dat dit het misverstand nog groter kon maken. Maar de vrouw begreep het en lachte me toe, zei iets tegen haar man, klapte zijn broodje dicht en deponeerde dat in de afvalbak. Ze gooide haar eigen broodje er achteraan. Toen maakten ze een buiging en verlieten het haringparadijs. Geen reclame voor Amsterdam.

Mij smaakte mijn broodje helemaal niet meer; ik dumpte het ook.

Roelof van Gelder

IN HET LABYRINT VAN VERBORGEN SCHATTEN

ArtSpace van Arti et Amicitiae

Door de jaren heen creëren kunstenaars, vaak in groepsverband, steeds op een andere manier een eigen podium voor hun kunst. Arti et Amicitiae is van oorsprong ook zo ontstaan en functioneert in die zin nog steeds zo. Tijden veranderen en de behoefte aan klassieke presentaties is de afgelopen tijd drastisch veranderd. Urgentie bepaalt de plaats van exposeren en de dictatuur van de zg. witte kubus lijkt passé.

tekst Ronald Ruseler
foto's Terra Bruno

De noodzaak van het zelfinitiatief

Veel kunstenaars zijn wat dat betreft actief. Toen het kunstklimaat en de condities eind vorige eeuw radicaal veranderden, was ik zelf betrokken bij een paar van dat soort initiatieven. Met een stel bevriende kunstenaars maakte ik onder andere exposities met het kunstenaarsgezelschap *de-Passages*. Wij voelden ons kunstnomaden en waren niet gebonden aan een vaste locatie. Geld was er niet en toch grepen we iedere mogelijkheid aan om een tentoonstelling te maken als we er zin in hadden. Alles moest immers naast onze eigen carrière. Of de ruimte nu groot was of klein. Steeds vonden we een andere oplossing of invalshoek, net als muzikanten die soms in klein verband spelen of, als de situatie het toelaat, met vol orkest van leer trekken. Rond de veertig kunstenaars deden in wisselende samenstelling met *de-Passages* mee. In 2007 konden we tot ons plezier met een klein groepje in een van de bovenzalen van Arti terecht.

In al die jaren dat Arti et Amicitiae bestaat, is het verbazingwekkend hoe de vereniging alle revoluties, radicale manifesten en andere artistieke woelingen heeft doorstaan. Het kunstenaarsbolwerk aan het Rokin heeft meer dan een eeuw zijn soevereiniteit weten te bewaren én stand gehouden. Een van de redenen om het in dit nummer over ArtSpace te hebben.

ArtSpace door en voor de leden

Met Dirk Jan Jager, de coördinator van ArtSpace, spreek ik over het succes van de voormalige rookruimte naast de sociëteit. 'Wij willen in Arti hoogkwalitatieve kunst laten zien en daar zit heel veel liefde en aandacht in. Goede tentoonstellingen op de

zalen brengen ons op een hoger plan, maar wij zijn meer dan dat alleen. Op de jaarvergaderingen waren er steevast leden die vaststelden dat er voor hen geen eigen, vaste plek bestond. Tijdens de voorbereiding van ArtSpace werd alles aanvankelijk met scepsis begroet, want er is ook een stroming die er geen enkele behoefte aan heeft om werk van andere leden te zien en alleen tentoonstellingen wil maken.'

Is dat de reden dat ArtSpace aan de sociëteit vastgeplakt zit, zodat je er gemakkelijk even binnenloopt?

'Het komt niet helemaal uit de lucht vallen, omdat we voor die tijd Rokin 114 hadden, dat was de Artgalerie. Toen die ruimte werd verpacht om inkomsten te genereren, waren wij de galerie kwijt. Het was ook een beetje dubbel, omdat er niet altijd

genoeg aanbod was. Er was kort gezegd onvoldoende coördinatie. Het is natuurlijk wel zo dat die ruimte voordelen had en dat je gemakkelijker vanaf de straat contact had. We konden in de weekenden open zijn en dat kan nu niet, dus we voelden ons in het begin een beetje afgescheept met dat kleine achterkamertje. Vanwege het rookverbod kwam namelijk, vrijwel gelijktijdig, de rookruimte vrij. Het stond in de sterren, want eigenlijk verliep de overgang soepeltjes.'

Onvindbaar in een bijzaaltje?

In *Het Parool* verscheen een grappig stukje over de inauguratie van de ruimte. De schrijver stapte zoekend Arti binnen en stond op de eerste etage voor gesloten deuren. Uiteindelijk vond hij de stampvolle rookruimte van de sociëteit. Daar werd ArtSpace in april 2019 in gepaste chaos en vrolijkheid geboren. Dirk Jan: 'Ons initiatief overtreft alle verwachtingen. ArtSpace is een echte do-it-yourself-gallery geworden en dat slaat aan. In tegenstelling tot de bovenzalen duren de exposities er één à twee weken, dus we hebben bijna elke maandagavond een opening. Er is reuring en dat versterkt de dynamiek. Voor zowel de deelnemer als de bezoeker is deze kunstestafette een exclusieve ervaring.'

Glanzende parel

Wie nu de sociëteit bezoekt, kan steeds een andere expositie meepikken. Hoewel er geen wachtlijst is, zit de agenda voor het hele seizoen bomvol. Er zijn zelfs exposanten die meteen weer een periode reserveren voor het jaar daarop. Hieruit blijkt dat er toch in een behoefte wordt voorzien.

Terwijl de omstandigheden in de kunstwereld voortdurend veranderen en kunstenaars op meerdere podia hun publiek opzoeken, via Instagram bijvoorbeeld, verkeert Arti in een luxepositie. De aanwezigheid van deze kleine, intieme ruimte is een tastbaar feit. Trapje af en je bent er. Zelf je tentoonstelling maken. Daarom ben ik het volledig met Dirk Jan Jager eens: ArtSpace is een glanzende parel in een labyrint vol verborgen schatten.

Bronnen: Gesprek met Dirk Jan Jager op 23 augustus 2023; Hans van der Beek, 'Feestje van de dag: Begrafenis van de rookruimte', *Het Parool*, 2 april 2019; www.arti.nl

MOEILIK SAMENWERKEN MET IDIOTEN

In gesprek met Gabriël Kousbroek

Gabriël Kousbroek heeft vele pijlen op zijn boog en is al geruime tijd lid van Arti et Amicitiae. Hij zat een aantal jaren (2004–2007) in de sociëteitscommissie en heeft momenteel met Eliane Gerrits een duo-tentoonstelling in de sociëteit, waar ze een selectie van hun tekeningen tonen. We spreken hem vandaag bij hem thuis in het centrum van Amsterdam.

tekst Hans Kuiper
foto's Miriam van Praag

Aanleiding voor dit gesprek was het nieuws dat Gabriël Kousbroek de nieuwe curator van de tentoonstellingen in de sociëteit zou worden, als opvolger van Harald Schole, die dit zeven jaar gedaan heeft. Gabriël wilde hiervoor betaald worden, maar bleek net als alle andere vrijwilligers bij Arti slechts een vrijwilligersvergoeding van 300 euro te krijgen en daar paste hij voor. 'Te veel werk en bovendien moet ik me concentreren op betaalde opdrachten.'

Einzelgänger

Gabriël is als tekenaar al jaren voor verscheidene bladen actief. Zo tekende hij onder andere voor *De Groene Amsterdammer*, *de Volkskrant*, *HP/De Tijd*, *Nieuwe Revu* en *De Republiek*. Hij publiceerde daarnaast een aantal boeken, zoals het *Kousboek* en meer recent *Buikschuiver*, een graphic novel, en *Zwembadmeisjes*, *De Vieze Garage-Kalender* en het satirische blad *Anus*. Gabriël Kousbroek studeerde aan de Gerrit Rietveld Academie (1986–1990), tekent, schildert, cureert en exposeert. Onlangs in Kroatië, in New York en in Haarlem (bij Kunstruimte 411). Na de kunstacademie heeft hij de 'Rijkshemelvaart-dienst' gekraakt en daar drie jaar gewoond, maar 'ik ben een einzelgänger, ik kan niet goed samenwerken met idioten'. In de jaren negentig begon Kousbroek een galerie, De Verdieping.

Gabriël Kousbroek op zijn werkplek

Tekenaar, schilder, vj en nu exposant in Arti

'Ik wilde geen eigen werk in mijn galerie exposeren, dat kan gezien worden als zelfverheerlijking.' Na verloop van tijd kwam er een extra filiaal en organiseerde hij elke twee weken een tentoonstelling. 'Het werd toen echt hard werken. Op een gegeven moment liepen de financiën mis en is het als een kaartenhuis in elkaar gezakt.'

Kousbroek noemt dat 'the story of his life'. Zakelijke partners waren naar zijn zeggen vaak niet te vertrouwen, de een ging er met de kas vandoor, de ander speelde geen open kaart, toen bleek dat er grote tekorten bij een van zijn projecten waren. Van 1994 tot 2004 was hij vj. 'Ik deed heel Nederland, er was veel werk, ik had een eigen vj-club en een eigen bedrijf. Ik werkte samen met bands die internationaal optraden (Dichters Dansen Niet van Serge van Duijnhoven en het Nederlands Blazers Ensemble). Ik vond het heerlijk, maar had geen rijbewijs en moest steeds chauffeurs vinden, soms hielden die het voor gezien en moest ik op mijn apparatuur slapen, ergens in België. Het was een tropenrooster, altijd 's nachts aan het werk en soms helemaal niet slapen, het werd too much, verschrikkelijk. Ik had mezelf "opgevideod".'

Vrijheid

Illustreerend voor *De Groene Amsterdammer* bracht nieuwe mogelijkheden. Daarnaast ging hij freelance als art director aan de slag met choreograaf Pieter de Ruiter. 'Heerlijk, totale artistieke vrijheid. Rustig werken aan een heel beeld, experimenteren met decorelementen.' Een voorbeeld was een project met oudere balletdansers voor NDT2. Hij bedacht op afstand bestuurbare rolstoelen die over het podium bewogen. De laatste uitvoering vond plaats in Nanterre en het eindigde ermee dat er geen geld bleek te zijn om de kunstenaars uit te betalen. 'Subsidies en groepen mensen, het gaat altijd mis.' Gabriël was tot voor kort betrokken bij *De Nieuwe*, een van de bladen van Arti et Amicitiae. In 2015 begon hij met Martyn F. Overweel *Anus*, een satirisch blad dat tot op heden bestaat. 'Ik werk met één ander en een vormgeefster. Beeld en literair, een mix. Soms veel tekst, maar altijd klein, qua formaat en oplage (250 exemplaren). Altijd uitverkocht, ligt bij Athenaeum en bij Lambiek. Soms ook in Rotterdam en in Lelystad.' Op dit moment werkt Gabriël Kousbroek freelance, hij staat open voor nieuwe opdrachten.

Stand in de Wand voor Kiki

tekst Sipke Huismans

foto's beschikbaar gesteld door Rudolf Valster

Ik wil zeggen een sterke en volle ziel. Al de kracht die er is, komt van dáár, al het leven, al de qualiteiten. Want twee dingen moeten samengaan bij den artist: zijn moraliteit en het instinct, zij zijn de, helaas raadselachtige en pijnlijke bron van de oorspronkelijkheid, dat wil zeggen van de persoonlijke waarheid. O, in het evenwicht van die verschillende krachten, wat al zoete uren van beloning.

Odilon Redon

Blonde Mientje had, zoals bekend, een hart van prikkeldraad, Martin, uitvinder van de éénwoordige aline, was een wasbakpisser, Jan, verstokt bioscoopverlater, zag zelden meer dan de helft van de hoofdfilm, Rudy had, als we de dichter moeten geloven, het vliegtuig uitgevonden, maar Remco ging

mooi wél dood. En Kiki? Verstopte zich. Hij heette eigenlijk Henri, maar ieder-een noemde hem bij zijn kindernaam. De laatste keer dat ik hem ontmoette, was hij al ruim een half jaar *verdwenen*, zoals de Fransen zeggen als iemand er in levenden lijve niet meer is. Opgestaan in het zwarte niets, waar hij zo stellig over placht te spreken.

Ik zal het uitleggen.

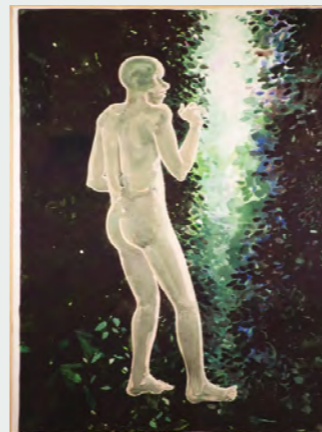
Het gebeurde op een bloedhete zondagmiddag in de Haagse Kunstkring aan de Denneweg. Ik was de enige die gekomen was om een bijdrage te leveren aan het aldaar geldende tentoonstellingsconcept, genaamd 'Meet the Artist'. De schaarse bezoekers van de expositie waarin ook alle levende leden van de Hollandse Aquarellistenkring acte de

présence gaven, hadden geen behoefte aan een gesprek. Zo kwam het dat ik van half twee tot sluitingstijd, zowel van dichtbij als van verderaf kon kijken naar een selectie uit de op de ereplaats gehangen aquarellen van Henri de Haas (Amsterdam, 9 januari 1937–22 februari 2018, Amsterdam), maar vooral (ik citeer nu een deel van mijn opstel in het door PutGootink spectaculair vormgegeven jubileumboek *Water Verf Water Verf Water*) naar een aan het eind van zijn werkzaamheid als tovenaars met waterverf ontstaan, achteraf van de titel *Sprookjesbos* voorzien en nu in de collectie van het Museum Belvédère opgenomen, raadselachtig werk. Hiervoor was ik gekomen, dit was de apotheose van onze vriendschap: deze met niets anders vergelijkbare, aan categorisering ontsnappende schildering, dit zeer nauwgezet en zorgvuldig zichtbaar gemaakte *innerlijk*

behang. Het werkte zowel fascinerend als afstotend, tegelijk hypnotiserend en angstwekkend. Zo nu en dan sloot ik de ogen een tijdje om dan opnieuw te proberen erin door te dringen. Het werk liet mij toe en sloot mij buiten, het was lieflijk en bars, geheimzinnig en grappig, majestueus en hulpeloos, blij en bang. Ik keek en keek. Het was niet zo dat het mij nader bracht tot de kunstenaar, ik moest het zelf maar uitzoeken, hij was elders en ikzelf inmiddels ook, voorbij aan bewondering, eerbied, ontzag. Op den duur was het alsof ik keek naar iets wat ik niet geacht werd te zien. Maar ook alsof hij niet zozeer tót mij en ook niet mét mij sprak, maar in mij dacht (om Hans Lodeizen nogmaals te citeren): *onsprekbaar* over wonden die niet geheeld kunnen worden, misdaden die onbestraft blijven, pijn die niet overgaat en over de schaamte daarvoor. Ik voelde mij wél beloond, maar niet, zoals soms bij het beleven van grote kunst, gelukkig. Het was onbeslist, nog lang niet af. Zoals aan het eind van een opname de

muziek doorgaat, maar het geluid langzaam weggedraaid wordt.

It is very singular how the fact of a man's death often seems to give people a truer idea of his character, whether for good or evil, than they ever possessed while he was living among them. Death is so genuine a fact that it excludes falsehood, or betrays its emptiness; it is a touchstone that proves the gold, and dishonours the baser metal.

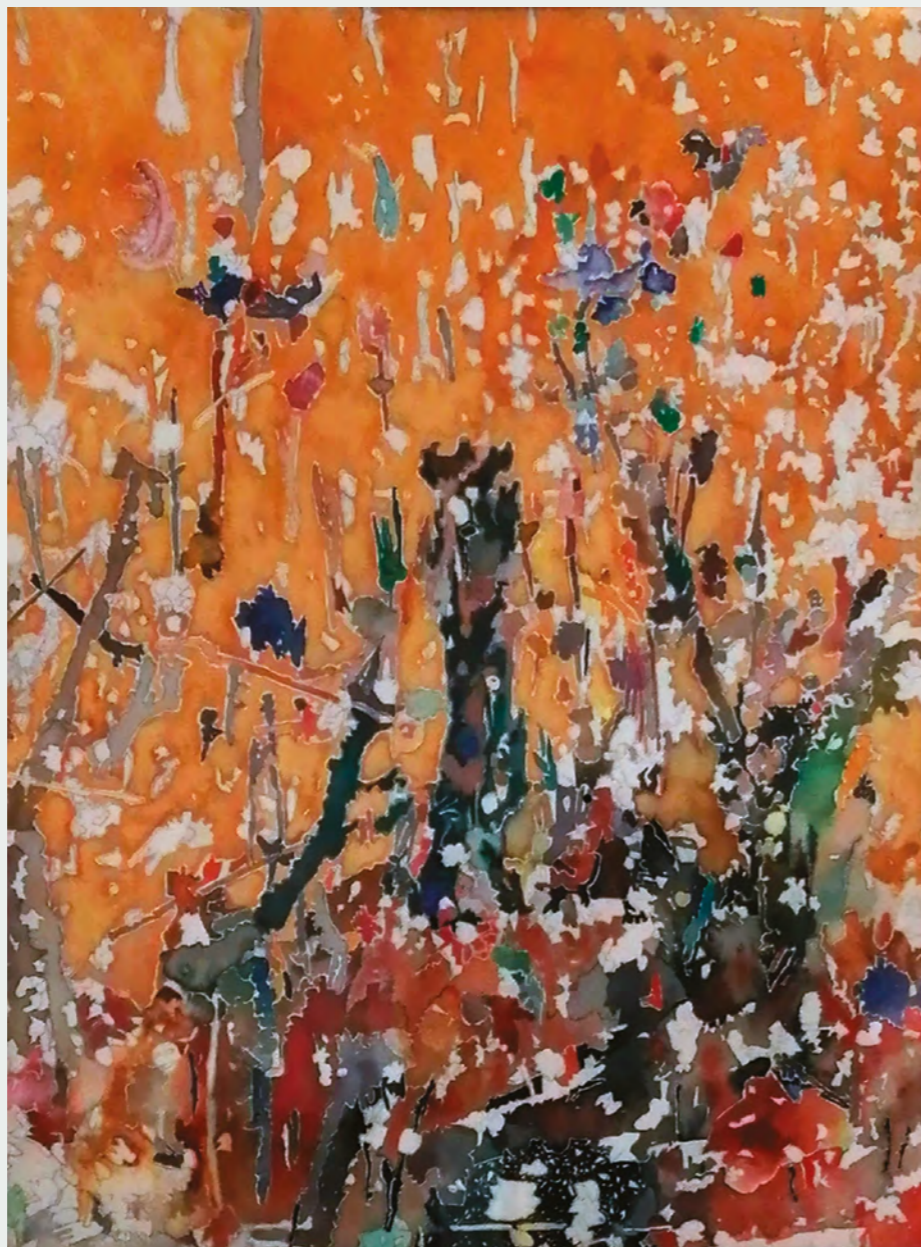
Nathaniel Hawthorne

Grof gezegd kun je nabestaanden verdelen in twee groepen. De ene gelooft of meent te weten dat er niets is na de dood, het leven een lichtflits tussen twee duisternissen. De andere gelooft of meent te weten dat de overledene teruggaat naar, ja: geboren wordt in een geestelijke wereld, waar hij ooit ook uit vandaan kwam. Het zijn vaststaande overtuigingen die elkaar uitsluiten, maar als het feit zich voordoet en een geliefd mens, iemand die van belang voor je is, sterft, is de onherroepelijkheid en de almacht, het ontzagwekkende, onontkoombare en heilige van de dood dermate indrukwekkend dat die levensbeschouwelijke stellingnames naar de coulissen van het bewustzijn verhuizen en in plaats daarvan beelden van de gestorvene opkomen, typerende gedragingen of uitspraken zich melden, herinneringen herbeleefd worden, anekdotes opnieuw verteld. Zo komt het dat een uitvaartplechtigheid die die naam verdient vaak een mythisch, ritueel karakter krijgt, niet

zozeer met de strekking 'van de doden niets dan goeds', maar juist doordat de levende aanwezig, of ze nu spreken of niet, op een fundamenteel andere, niet alledaagse manier aanwezig zijn en deelhebben aan of althans een glimp opvangen van de betekenis van een biografie, de lading van een levensloop, de essentie, de warmte ervan proeven. Dat kan heel fysieke vormen aannemen: aanrakingen, tranen, lachbuien, en vooral ook mentale, in uitingen van diepere verbondenheid dan gebruikelijk. Vandaar dat er vaak sprake is van het 'vieren' van een nu voltooid leven. Op de dag van Kiki's uitvaart was het tussen de 8 en 10 graden onder nul en in De Bron, de kerk waar de plechtigheid gehouden zou worden, was de verwarming uitgevallen. Het *Sprookjesbos* stond vooraan opgesteld. Ik moest als eerste spreken. Ik geloof dat ik P.C. Boutens heb aangehaald: 'De dood, de dood, de dood, het doodgaan en de doden...' en: 'Oh goede dood wiens zuiver pijpen...' om het onvermogen, de sprakeloosheid, het niet kunnen bevatten van het sterven, het verdwijnen, het einde van een leven te proberen te benoemen. Ik zei natuurlijk ook wat over zijn voorzitterschap van de Hollandse Aquarellistenkring en in de volgende toespraken ontstond een levensbeeld. Kiki bleek een serieel kinderverlater te zijn geweest, maar al zijn kinderen, op één na, hadden, toen ze groot waren, alsnog waardevolle contacten met hem gekregen en hem dat gegeven. Er werd op Afrikaanse trommels

gespeeld en zijn beroemde broer speelde piano. Een vroegere collega vertelde dat, als bij de Dogtroep de pleuris uitbrak, Kiki de Haas de gezaghebbende arbiter was. De koude in de kerk werd steeds nijpender en de sfeer steeds opgewekter, hooggemender. Meestal komt daarna iedereen weer op zijn dagelijkse zelf terug tijdens het nuttigen van koffie en gele cake, maar in dit geval werd de plechtigheid gevolgd door een rituele optocht, voorafgegaan door een trommelaarster, van kerk naar kerkhof, een trage processie van laatste eerbetuiging naar graflegging. Bij de ingang van de begraafplaats werd halt gehouden, naar men zei omdat de eveneens met een kindernaam door het leven gaande broer van de gestorvene onvindbaar was. Het was daar veel te koud voor, vond ik. Na een tijdje kleumen bleek dat Polo er al lang was, met de auto gekomen namelijk. Op een derde adres zou warme soep verstrekt worden en ander lekker eten, tijdens het genieten waarvan de noodzakelijke overgang naar het dagelijkse leven, met conversatie en gezelligheid zijn beslag zou kunnen krijgen, maar tot op het bot verkild bracht ik de reis daarnaartoe niet meer op.

Wij leven in een bezeten wereld. En wij weten het. Het zou voor niemand onverwacht komen, als de waanzin eensklaps uitbrak in razernij, waaruit deze arme Europeesche mensheid achterbleef in verstomping en verdwazing, de motoren nog draaiende en de vlaggen nog wapperende, maar de geest geweken. Alom de twijfel aan de hechtheid van het maatschappelijk bestel, waarin wij leven, een vage angst voor de naaste toekomst, gevoelens van daling en ondergang der beschaving. Het zijn niet louter benauwingen die ons overvallen in de ijle uren van den nacht, als de levensvlam laag brandt. Het zijn weloverwogen verwachtingen, op waarneming en oordeel gegrond. De feiten overstelpen ons. Wij zien voor oogen, hoe bijna alle dingen, die eenmaal vast en heilig schenen, wankel zijn geworden, waarheid en menselijkheid, rede en recht.
J. Huizinga

Kiki was een mooie man, een rijzige, gezag uitstralende verschijning. Hij sprak hetzelfde Nederlands als de koningin. Hij had een studie gemaakt van de uitvin- ding van de aquarelverf, die tot opkomst en bloei van het waterverfschilderij had geleid. Ik wachtte mij er wel voor daar kritische kanttekeningen bij te plaatsen. Bij het inrichten van tentoon- stellingen kon hij heel boos worden als er afgeweken was van hoe hij het zich had voorgesteld, een gedrag dat ik bij het bestuderen van het archief van de Hollandse Aquarellistenkring ook aantrof bij de oprichter en eerste voorzitter, de zich meermalen met Napoleon vereen- zelvigende Kees Verweij. Hij, de voor-

zitter, bepaalde het beleid en niemand anders. Maar daar houdt de vergelijking, houden de overeenkomsten op. In het oeuvre van Kiki geen met sprezzatura, met lichtvoetig vertoon van virtuositeit op 600 grams Hahnemühle gekwakte bloemstukken, damesportretten of stil- levens, bedoeld om het oog te laten genieten van de lustbeleving van het pigment, geen lofzang op de daden en het lijden van het licht, maar een met minstens even grote virtuositeit en vakmanschap beleden maatschappe- lijke betrokkenheid en historisch besef, een uiting van bekommernis om wat er in onze tijd van de menselijkheid overgebleven is. Op niet voor niets heel

grote formaten zijn van hun identi- teit ontdane mensfiguren bezig andere mensfiguren in de gaskamers van de holocaust te duwen. Grauwe land- schappen die tonen wat er overblijft, nadat er een kernbom is ontploft. Een werk dat hij twee keer maakte, behelst een totaal uit de hand gelopen intocht van Sinterklaas in Amsterdam, waarop de niets en niemand ontziende slagers van de Mobiele Eenheid op de menigte inhakken, iedereen is naakt, de goed- heiligman zit als een apocalyptische ruiter op zijn spookachtige paard. Een terroristische aanslag in Djakarta, de pers is er vooraf van in kennis gesteld, het werk heet quasi-neutraal *De Straat*. De verbijsterende ervaring van het in een zandstorm terechtgekomen zijn. De kunstenaar als geschiedschrijver, als ge- tuige. Een getuige die met Primo Levi en Giorgio Agamben wéét dat de werkelijke getuigen van de onvoorstelbare triomf van het kwaad in onze tijd degenen zijn die niet spreken, die niet kún- nen spreken. Hij gaf ons gewetenfragmenten van een epos van onze tijd. We hadden het bijna nooit over de Nederlandse topscore van 75% en ook niet over hoe

het de overlevende 25% bij hun terug- keer was vergaan. Met weinig woorden herkenden we elkaar waar het betreft het niet kunnen, niet willen vergeten. Toen ik een keer vertelde dat ik over deze onverteerbare feitelijkheid met een priester van de Christengemeenschap gepraat had en dat die geantwoord had dat die miljoenen doden tóch allemaal individueel waren, trok hij zijn monu- mentale wenkbrauwen heel hoog op en sprak zijn misprijzende blik boekdelen. Ik was zijn opvolger als voorzitter van de Hollandse Aquarellistenkring en toen ik op mijn zoektocht naar expositieplek- ken de winkelruimte van de legendari- sche ex-boekhandelaar Wout Vuyk een tijd mocht gebruiken, heb ik daar ook een presentatie van zijn werk kunnen realiseren. Het tweede Sinterklaas- werk hing er en de zandstorm werd er verkocht. Er was afgesproken dat hij niet zelf de honneurs zou waarnemen, want inmiddels was er wat misgegaan met de bedrading in zijn hoofd, maar daar hield hij zich niet aan. De openingstijden waren van 12.00 tot 18.00 uur en hoewel 'Galerie Wout Vuyk' op een zeer centrale plaats in het centrum van Amsterdam,

vlak bij het Spui gelokaliseerd was en er voortdurend hordes toeristen, voorafge- gaan door een persoon met een vlag- getje langs sjokten, kwamen er, behalve tijdens de openingen (die vaak door de toen 93-jarige Wout Vuyk van cynisch commentaar en ironische interrupties voorzien werden, iets wat ik op den duur zeer ging waarderen), niet echt veel bezoekers. En van de bezoekers kwam er een op de vier om te vragen of we wisten waar De Negen Straatjes waren. Zo zaten Kiki en ik daar soms vele uren. Ik had wat te lezen meegenomen, een gesprek voeren lukte niet echt, maar om het kwartier zei hij: 'Het is een mooie plek, maar er komt geen hond..'. Toen hij dat voor de zevende of achtste keer gezegd had, had ik moeten ant- woorden dat er in een gewone galerie ook heel weinig bezoek komt, maar zo verstandig was ik niet en ik zei: 'Kiki, zit niet zo te zeiken!', waarop hij natuurlijk riposteerde: 'Ik zit niet te zeiken!!!'. Toen kwam er toch een echte bezoek- ster. Ze vroeg waarom een van de wer- ken als titel had dat het een graf betrof. Henri de Haas gaf haar een zakelijk, diepgaand, van grote kennis van zaken getuigend antwoord en een toelichting op de Shoah die op ons beiden grote indruk maakte.

Maman, Papa, en faisant cette chanson, Maman, Papa, je redeviens petit garçon.
Georges Brassens

Diefje met Verlos. Putten. Slagbal met Rondjes. Stand in de Wand. Het is eind mei, begin juni 1945, ik ben net zeven geworden en we spelen op straat. Zo nu en dan doet Stalen Jezus ook mee. Hij is véél groter dan wij, ik denk dat hij 19 is. Hij heet natuurlijk niet écht zo. Misschien heeft die naam iets met de oorlog te maken. We zijn een

beetje bang voor hem, maar het is ook wel leuk dat hij mee wil spelen. Het is dubbel, zoals het ook dubbel was toen ik een paar weken geleden, méé dansend, méé zwierend over het asfalt van de Bosboom Toussaintstraat, uit volle borst op de wijs van LOUISE ZIT NIET OP JE NAGELS TE BIJTEN méé zingend:

‘Wie zal er het beste bevrijdingsfeest vieren ?

Reken maar: de Bosboom !!!’, onderwijl dacht:

‘De oorlog is helemaal niet afgelopen...’

En die eindeloze stoet Duitsers die in Drachten langskwam, twee dagen lang, leverde net zulke tegenstrijdige, elkaar uitsluitende gevoelens en gedachten op. Ze waren deerniswekkend, verdienden medelijden, maar ik hoorde ook bij de zwijgende, van haat vervulde toeschouwers aan de kant van de weg. In de De Génestetstraat spelen we Stand in de Wand. Zo nu en dan is er iemand die lollig wil zijn en die als hij de bal opgooit, roept:

‘Stand in de Wand voor niemand !’

Of hij iets heeft geroepen toen hij mijn bal opgooide, weet ik niet meer, maar ik zal nooit vergeten hoe hij hem zó hoog gooide dat hij op het dak terechtkwam, en hoe Stalen Jezus toen met meegevoel reageerde op mijn ontsteltenis en belofde voor een andere te zorgen. ‘Stand in de Wand voor Kiki !’

Het is 2023. We staan op de middenweg van de naar P.A. de Génestet (“Wees Uzelf”, sprak ik tot iemand/ Maar hij kon niet, hij was niemand”) genoemde straat. Ik roep zijn naam, gooi de bal op, maar hij doet geen poging om hem te vangen, draait zich om en loopt weg in de richting van de tweede van de drie naar J.F.

Helmers (*De Hollandsche Natie*) genoemde straten. Ineens begrijp ik waarom: hij heet niet meer zo. Bert Schierbeek wist het: wij gaan bewegen heen in andere namen.

HET IS GEZIEN DOOR FRANS LASÈS

Spiegelbeeld

Het roemruchte Amerikaanse tijdschrift *Esquire* ging in 1990 een Nederlandse editie starten. De kersverse hoofdredacteur Peter Meijering, een klasgenoot op het Ignatius College, bleek mij door de jaren heen gevolgd te hebben. Gezien of gesproken hadden wij elkaar in de tussentijd niet. En zomaar ineens nodigde hij mij uit om als columnist bijdragen te leveren aan de rubriek *Man op zijn best*. Of ik elke maand een stukje wilde schrijven over design. De ondertitel van de rubriek ‘Leidraad door het woud van smaak & wansmaak’ liet volgens hem genoeg ruimte voor een persoonlijke invulling. Kijk, dan ben je bij mij aan het juiste adres.

In die columns behandelde ik onderwerpen als sieraadgekletter, stapelbare koffiekopjes, televisievormgeving – waarin Loeki de Leeuw het moest ontgelden –, scheerkwasten, placemats. Tenslotte is alles ooit door iemand ontworpen.

Toen ik tijdens een van mijn wekelijkse autoritten van Amsterdam naar Arnhem nadacht over een geschikt onderwerp, werd mij dat zomaar pardoes in de schoot geworpen. Bij de liftplaats aan de Utrechtsebrug had ik de twee ’s morgens tegen achten opgepikt. Zou ik eerlijk gezegd nu niet meer zo snel doen, maar goed. Uit nieuwsgierigheid wierp ik via mijn achteruitkijkspiegel een blik op het fraaie stel op de achterbank. Zij een jaar of vijfentwintig, hij begin dertig. Och-tendlifters stelde ik vóór het instappen altijd een voorwaarde: minimale conversatie, dus geen geklets aan mijn suffe kop. ‘Ga maar lekker wat voor jezelf doen.’ Ik kon rekenen op hun zwijzaamheid, zo verzekerden zij mij.

Ter hoogte van Vinkeveen – rond kwart over acht – werd mijn aandacht opnieuw richting spiegel getrokken; een nagenoeg onhoorbaar zacht gekreun was er de oorzaak van. Met de slaap nog in mijn ogen meende ik toch duidelijk te zien hoe haar bloesje door hem werd opengeknoopt en zijn hand naar binnen gleeed. Dat was even slikken. Discreet als ik ben, probeerde ik nog even via de linker zijspiegel het achteropkomend verkeer in de gaten te houden. Maar het spiegelbeeld in mijn rechterooghoek bleek het er glansrijk van te winnen. Het bloesje stond nu naar beide kanten geheel open. Langzaam verdween zijn andere hand onder uit beeld. Mijn achteruitkijkspiegel meet slechts twintig bij zes centimeter, en juist die zes centimeters waren voor mij niet toereikend om te kunnen zien waar de hand naar op zoek ging. Niet naar een gevallen pepermintje, zoveel was zeker. In dezelfde spiegel als die waardoor ik zo dikwijls als gevolg van patserig grootlicht verblind word, leek zij even naar mij te glimlachen. Een plotseling luid getoeter

deed mij het gaspedaal snel weer intrappen. Maar mijn nieuwe columnonderwerp had ik mooi te pakken. Onmiddellijk zag ik allerlei spiegelvarianten aan mij voorbijtrekken. Make-upspiegels, plafondspiegels, het spionnetje van mijn bovenbuurman. Lachspiegels, of exemplaren in de vorm van een hoge hoed of palmboom. Stuk voor stuk prachtige voorbeelden. Toch kon geen enkele ervan wedijveren met mijn eigen achteruitkijkspiegel. Op de kunstacademie in Arnhem vonden de studenten mij die dag niet helemaal bij de les.

Soms, wanneer ik met de auto in de buurt van Vinkeveen rijd, kijk ik onwillekeurig nog wel eens in mijn achteruitkijkspiegel. Maar al wat er zich dan op de achterbank laat zien, is een kleinkinderzitje.

EEN NIEUWE MUSEUMNACHT OM JONG EN ARTI TE VERBINDEN

Het onvoorspelbare huwelijk van Dada en Data

Richard Vijgen, Hertzian Landscapes, 2019

'Aan de deur wordt je visuele batterij opgeladen in een data-station en vertrek je als Rokintoerist op data-expeditie', begint het projectvoorstel dat Kim Nathalia en Arjen Lancel bij subsidiegevers ingediend hebben voor de Museumnacht van 20 oktober in Arti en de daarop veertien dagen durende manifestatie Big DaDa 2:11.

Camiel Hamans

'Laat je daarna overhalen', vervolgt de tekst, 'om als Space Rebel te strijden voor een vrij internet in de game-space. Verdwaal in een sprookje van levende spiegelreflecties met vergelijkende identiteiten. Bestuur met je lichaam een mega monumentaal datalandschap van flikkerende radiosignalen. Stap in een spiritueel technisch laboratorium en arriveer in een roze pannenkoeken-universum. Wandel door zwevende spiegelwolken om daarna op een grasmat te worden verleid tot het aankopen van een voorbijtrekkende wolk. Zijn deze vreemde rituelen of grootse ervaringen bedoeld om een hogere macht te dienen?'

Meditatiever

Hoe cryptisch het voor subsidieoel-einden geëigende jargon her en der ook moge klinken, het is duidelijk dat Nathalia en Lancel met dit Museumnachtvoorstel voortborduren op wat zij vorig jaar met hun eerste Big DaDa-manifestatie al zo succesvol gedaan hebben. 'Maar iets spiritueler,

meditatiever en met meer aandacht voor rituelen', licht Kim toe. Het uitgangspunt blijft hetzelfde: het totale Artipand, binnen en buiten, trappen, tentoonstellingszalen, entree, sociëteit en ArtSpace, voor de gelegenheid omgedoopt in Datalier, waar regelmatig workshops worden gegeven, wordt zo ingericht dat de bezoekers op onverwachte, maar activerende manier Big Data ervaren. De ongebreidelde en ontregelende fantasie van Dada wordt ingezet tegen de orwelliaanse droom van Big Data. En dat in Arti, een kathedraal van bedaagdheid en kunst, die in deze weken moet aanvoelen als een clubhuis van kunstenaars en kunstkeners, maar tegelijk ook van spring-in-'t velds en AI-nerds, waar individualistische kunstmakers de bedenkers uit de creatieve industrie tegen het lijf kunnen lopen. En hopelijk daarna ook nog.

MBO

De Museumnacht, plus het omliggende programma van workshops, lezingen, performances en exposities, mikt op

jongeren. Daarom ook dat Kim en Arjen Platform SETUP uitgenodigd hebben, dat in samenspraak met de studenten van Mediacollege Amsterdam, de MBO-opleiding voor de media, zijn project Big Dodo presenteert. Als bekend is de laatste dodo, een loopvogel die op het eiland Mauritius leefde, in 1662 aan zijn eind gekomen. Natuurhistorische musea beschikken echter nog altijd over resten en skeletten en met moderne gentechnieken zouden we wellicht de dodo weer tot leven kunnen wekken. Maar wat betekent dat als we ineens voor God gaan spelen en hoe voorkomen we dan dat de dodo weer uitsterft? No Limits!Art Castle, voorheen Outsiderland, komt met het project Candy Cloud. In de sociëteit worden foto's geëxposeerd van outsider-modellen en outsider-kunstenaars. Noa Jansma gaat bezoekers verleiden te investeren in wolken. Liggend op kunstgras wordt het publiek door virtuele technieken stap voor stap zover meegenomen, tot er een heus contract aan de einder verschijnt.

Meer dan 120 cloud-eigenaars zijn de Artibelangstellenden al voorgegaan. Constant Dullaart zoekt het in taal. Hij heeft een door AI getrainde stemgenerator zo geïnstrueerd dat hij praat, maar in een niet-bestaande taal. De luisteraar zal echter proberen chocola te maken van de geluidstroom en zoekt naar betekenisvolle aanknopingspunten. Tevergeefs, en het gekabbel der klinkers en medeklinkers zou een perfect inslaapmiddel zijn, ware het niet dat Dullaart de 'tekst' combineert met schurende muziekfragmenten.

Buitenaards

Bambi van Balen, een activistisch kunstenaar, toont de installatie Barricade Ballet uit 2016, die laat zien hoe inwoners van Dortmund zich met opblaasbare spiegelkubussen teweerstelden tegen een mars van neonazi's. Van Balen, oprichter van Tools for Action, richt zich op het grensgebied van beeldende kunst, performance en actie. Tools for Action geeft workshops voor scholen, buurtinstellingen en andere groepen die hun stem op een onverwachte manier willen laten horen.

Richard Vijgen is een van de vele andere deelnemers aan het grote Museumnachtproject. Hij omschrijft zijn bijdrage

Noa Jansma,
Buycloud, 2022

op de volgende wijze: 'Tijdens Big DaDa bestuurt de bezoeker als stoorzender het werk, ofwel het elektromagnetisch panoramisch veld. *Hertzian Landscapes* is een live visualisatie van het radiospectrum. In tegenstelling tot zichtbaar licht kunnen golven in het radiospectrum niet direct door ons

worden waargenomen, maar deze ruimte wemelt van de menselijke activiteit. Gebruikers kunnen inzoomen op specifieke frequenties door zich voor het panorama te positioneren alsof ze een radiotuner met hun lichaam besturen. Van radio-uitzendingen tot weersatellieten en van medische implantaten tot luchtvaartnavigatie. Het werk wordt monumentaal geprojecteerd waardoor het een mystieke en bijna buitenaardse ervaring biedt.' Komt dit zien, komt dit ervaren.

Een beeldimpresie van de Museumnacht 2022 in Arti, ook georganiseerd door Kim Nathalia en Arjen Lancel, vindt men hier: <https://www.youtube.com/watch?v=SLVHoTUYaNo&t=17s>

Bambi van Balen,
Mirror Barricade,
2016

HET VERSCHIJNSEL BEOORDELINGSCOMMISSIE

Schoenmaker, blijf bij je leest

Gerbrand Volger

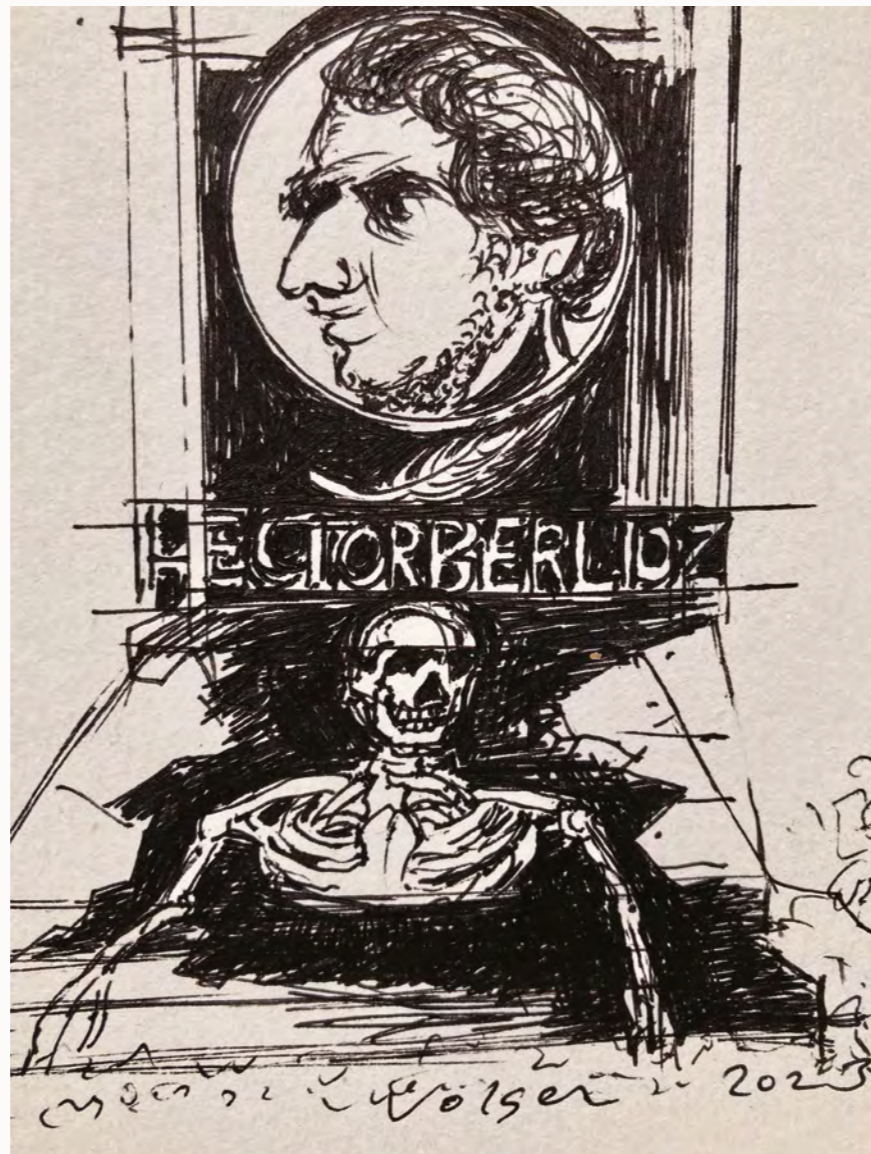
In zijn even aangrijpende als vermakelijke autobiografie (uitgegeven in Privé-Domein) verbaast de componist Hector Berlioz (1803–1869) zich erover dat zijn compositie, die meedingt naar de Prix de Rome, wordt beoordeeld door een commissie die, behalve uit musici, bestaat uit een aantal leden uit disciplines die niets met muziek te maken hebben, zoals graveurs en een architect.

In het verleden werd het ingezonden werk voor de Arti Salons geballoteerd door een tentoonstellingscommissie. Er mocht per lid meer dan één werk worden ingezonden en geëxposeerd, maar de commissie kon ook werk weigeren. Ik heb het over een tijd waarin de leden-kunstenaars schilder, beeldhouwer of graficus waren. Zelfs in die eenvoudige verdeling ging het sommigen, onder wie de beeldhouwer professor Esser, al te ver om over andermans discipline te oordelen. Hij bracht op een ledenvergadering naar voren dat hij op grond van de ervaring met zijn vrouw, de schilderes Dora Esser, tot de conclusie was gekomen dat je nu eenmaal verschillend kijkt en net niet helemaal kunt doordringen tot de essentie in uitingen van een andere discipline. Kunsthistorici laat ik nu maar even buiten beschouwing; je hebt goede en slechte.

Geen affiniteit

Arti had zo'n aantrekkingskracht op fotografen, videokunstenaars, vormgevers, makers van sieraden en performancekunstenaars, die allemaal lid mochten worden, dat het een ander gezicht kreeg. Zij hoefden niet zelf te zorgen voor een onderkomen, zoals de schilders die Arti oprichtten. Overigens ken ik geen vereniging van die andere vakgebieden waarbij ik als schilder welkom ben; die reciprociteit ontbreekt. Verder prima, hoor, maar door de toename van disciplines en het wegvallen van specifieke beoordelingscommissies waarvan de leden dezelfde discipline beoefenen als de kunstenaars die zij moeten beoordelen, ontstaat het nadeel dat veel huidige commissieleden denken te

kunnen oordelen over vakgebieden waarmee zij geen affiniteit hebben. Zowel bij Arti als het Mondriaan Fonds is het heel gewoon dat iemand die objecten maakt, over een schilder oordeelt en een fotograaf over een beeldhouwer. Dat is niet goed! Ik laat nog één keer Berlioz het marmeren deksel boven op zijn Parijse graf openbreken om zijn hart hierover te luchten en hem blij te maken met mijn support.

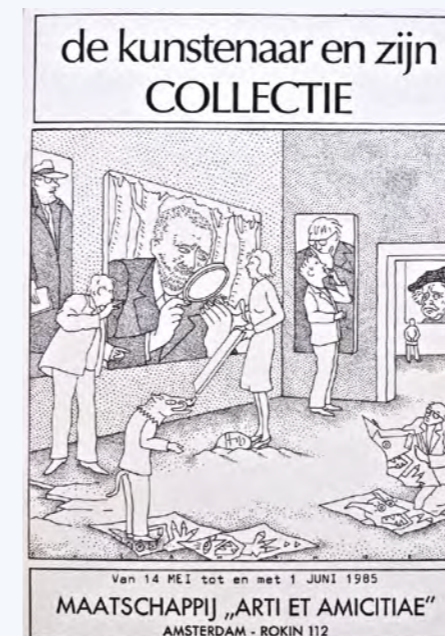

UIT DE ARCHIEVEN

De promoprent van Hermanides

In het jubileumjaar 1989 richtte het Artibestuur het tijdschrift Art-i op om het nieuwe tentoonstellingsbeleid onder de aandacht van een breder publiek te brengen. Het verscheen driemaandlijks en diende tevens als tentoonstellingscatalogus. Om het tijdschrift te promoten stond Arti in 1991 met een stand op de KunstRAI. Pieter Hermanides had de promoprent *Speciale effecten* gemaakt en iedere nieuwe abonnee kon die tegen een zeer lage prijs kopen.

tekst Antoinette Frijns
foto's Frans Smit

Tentoonstellingscatalogus, 1985

Hermanides werd in 1987 lid van Arti, trad in 1982 toe tot het bestuur en stapte tussentijds in 1985 op, omdat hij het niet op alle onderdelen eens was met het bestuursbeleid. Hij bleef als kunstenaar

wel actief in Arti. Zo maakte hij in 1985 het ontwerp voor de tentoonstellingscatalogus *De kunstenaar en zijn collectie*, waarin hij de jurering van de Salon op komische wijze uitbeeldt. Met zijn ontwerp voor de door de sociëteitscommissie georganiseerde huiswijnkettenwedstrijd in 1986 won hij de prijs voor de witte wijn.

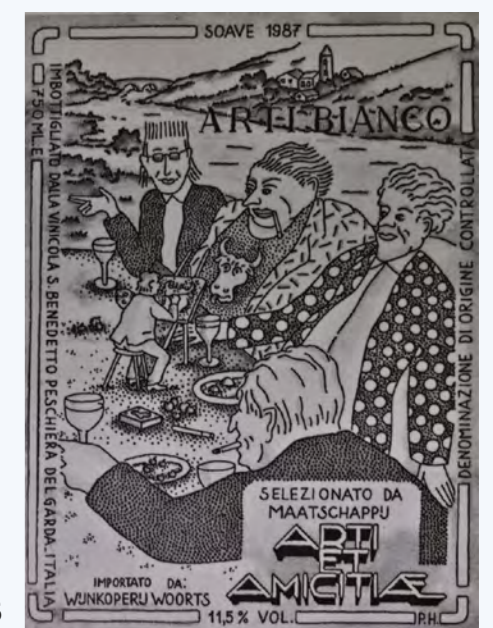
Hermanides was mederedacteur van het in 1988 opgerichte verenigingsblad *De Maatschappij* en maakte voor elk nummer een tekening. Het blad verscheen elf keer per jaar.

Pieter Hermanides (1932–2019) was vooral tekenaar. Hij maakte zijn tekeningen met dunne pen en kleurde ze daarna in met aquarelverf. Zijn opleiding genoot hij aan de Kunstnijverheidsschool te Amsterdam. Na enige tijd als bedrijfsleider bij een kleine pot-tenbakkerij te hebben gewerkt vestigde hij zich op vierendertigjarige leeftijd als zelfstandig kunstenaar. In 1985 ontving hij de Jeanne Oosting Prijs in de categorie aquarel. Zijn werk is opgenomen in de collectie van het Stedelijk Museum Amsterdam, van Teylers Museum Haarlem, Centraal Museum Utrecht, het Stadsarchief Amsterdam en de Kunstcollectie van Arti.

Bronnen:
Jaarverslagen, tentoonstellingscatalogus 1985 en inv.nrs. 1333, 1492 en 1503

Wijnnetiket 1986

Promoprent Speciale effecten, 1991

OP ATELIERBEZOEK BIJ

Teigetje & Woelrat, kunst- en couture-breiers

In Osdorp, een van de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam, is het atelier gevestigd van Willem Bruno van Albada, alias Teigetje, en Hendrik van Manen, alias Woelrat. De schrijver Gerard van het Reve, de ex-partner van beide heren, gaf hun die schuilnamen, nadat zij ze zelf voor hem hadden bedacht.

tekst en foto's Kees Funke Küpper

Terwijl Teigetje met zijn dagelijkse werkzaamheden bezig is – hij heeft zich toegelegd op de techniek en Woelrat op de productie –, vertelt Woelrat zijn verhaal en laat hij mij het atelier zien, dat sfeervol is ingericht.

'Hier produceren wij al veertig jaar onze kledinglijn en interieurstukken, en hier staan ook de breimachines met prachtige producten van ons werk, zoals overhemden, truien, blouses en mantels. We proberen op een geavanceerde Stoll brei-automaat eigen dessins te maken. Naast bovengenoemde kledingstukken ontwerpen we ook heel grote wandkleden, zoals een omvangrijk tulpenkleed. Dit is een nieuwe trend in de moderne kunst, waarmee we een jaar of zes geleden zijn begonnen. Dit jaar maakten we het grootste wandkleed, dat op de KunstRAI werd getoond en daar verkocht is.

Voor onze kledinglijn werken we voor de helft met fijne stoffen, zoals linnen, en voor de andere helft met leer en suède. Nederland en België zijn wereldberoemd geworden om hun mooie linnen stoffen. Tot op heden zijn er altijd linnenwevers geweest.'

Bijverdiene

'Toen ik naar het gymnasium ging', vertelt Woelrat, 'wilde ik wat bijverdienen. Dat was in de breierij van mijn broer en oom; die hadden een kleine industriële breierij in Veenendaal, dat was een commercieel bedrijf. Later, toen we met Gerard in Veenendaal woonden, ging Tijger er ook werken. Overigens hebben we allebei gymnasium gehaald, ik alfa en Tijger bèta, en we wilden verder studeren, maar het leven met Gerard maakte verder studeren onmogelijk, hoewel ik nog een paar jaar sociologie en kunstgeschiedenis heb gedaan en Tijger vier jaar farmacie, een jaar medicijnen en een jaar biologie. Na Gerards vertrek zijn we ons opnieuw in breitechniek gaan verdiepen en hebben we daar uiteindelijk ons beroep van gemaakt. We werken met hightech breimachines. We hebben een paar jaar samengewerkt met de bekende modeontwerpster Fong Leng en deelden toen met haar de winkel op de P.C. Hooftstraat 77. Nu doen we de verkoop door middel van shows. Twee keer per jaar, in het voor- en najaar, verzorgen we een show in Amsterdam in het Hilton Hotel Apollolaan. Daar komen onze klanten en relaties, ook uit het buitenland, vrienden en vriendinnen, een gemêleerd gezelschap, en als zij iets mooi vinden, dan kopen ze het. Bij Arti hebben we twee keer een show gegeven. Vroeger deden we ook shows buiten Amsterdam, maar daar zijn we van teruggekomen.'

Museum

'Bovendien zijn we dus op de KunstRAI aanwezig, waar we onze ontwerpen

tonen, zoals interieurstukken en grote wandkleden. De stoffen die we voor onze ontwerpen gebruiken, hangen we vaak eerst enige tijd aan de wanden, die we op die manier met ons eigen werk decoreren.

Tijdens de coronacrisis in 2020 hebben we bij ons in de studio een museum geopend ter nagedachtenis aan het leven en werk van Gerard van het Reve, iedere zondag geopend van 14.00 tot 17.00 uur. Op het hoogtepunt van zijn carrière noemde hij zichzelf Gerard Cornelis Franciscus Markies van het Reve. Hij was onze enige vriend en we dachten hetzelfde over erotiek en de esthetiek en kleur van kleding, waardoor hij zich liet inspireren.

Op 26 mei jl. hebben we in een uitverkocht Arti opgetreden met een avondvullend programma over ons literaire

De beide heren in hun domein

verleden als Teigetje en Woelrat, Gerards vroegere partners. Daarna toonden we beelden van ons nieuwste werk. Voor de jaarlijkse gaypride in Amsterdam hebben we een speciale regenboogshawl ontworpen, double-face gebreid van 100 procent zachte, luxueuze Peruaanse pimakatoen met vele intense kleuren: 136 bij 14 cm groot, voor 75 euro te koop in de museumshop van het Stedelijk Museum en in onze studio in de Jan Rebelstraat. Permanent geopend, na afspraak.'

Ingewikkeld

'De Arabische kunst heeft ons lange tijd geïnspireerd. We hebben veel boeken hierover bestudeerd en in Granada Arabische tegels bekeken. Tenslotte hebben we zelfs de Arabische taal bestudeerd om er nog meer van te kunnen begrijpen. Als we iets gezien hebben dat we willen uitvoeren, maken we eerst een tekening. Die werken we uit op de ontwerp-

computer, dat ontwerp nemen we over op de breimachine en vervolgens gaan we de breigaren uitzoeken. Het is vaak moeilijk om bepaalde figuren, die soms curven vormen, foutloos op het computerscherm over te brengen. Daar heb je eigenlijk een wiskundige voor nodig. Bovendien is een breisteek bijna nooit vierkant, maar meestal rechthoekig, wat het vertalen van bijvoorbeeld een streng geometrisch tegelmotief naar het computerscherm ingewikkeld maakt. We zijn twee keer een paar weken op de internationale breischool van de machinefabriek Stoll in Reutlingen bij Stuttgart geweest om de programmeer- en breitechniek te leren die nodig is. Tien jaar geleden

is ons boek *Ons leven met Reve* verschenen. Op een zondagmiddag daarna hebben we in Arti met veel modellen, ook bekende Nederlanders, een grote catwalkshow georganiseerd. Dit is volgens zeggen de eerste modeshow in de lange geschiedenis van Arti geweest.'

www.teigetje-en-woelrat.nl
willebruno@gmail.com

OVER KUNSTFINANCIERING EN EXPOSITIEMOGELIJKHEDEN

Zoeken in de schimmige stegen van het kunstbedrijf

Een altijd terugkerende uitdaging voor de kunstenaar is de financiering van materiaal, atelier en eventuele expositieruimte. Dit stuk richt zich op het laatste en op de mogelijkheden om economisch zo zelfstandig mogelijk te functioneren, mede in de context van verminderde subsidies, fondsen en anderszins.

tekst en foto's Hans Kuiper

Sommige kunstenaars zijn zeer bedreven in het onderhouden van netwerken die voor een constante stroom van opdrachten en fondsen voor autonome projecten zorgen. De generatie die nu zestigplusser is, heeft, voor zover ze tot die selecte groep behoort, haar hele professionele leven meer of minder gesubsidieerd kunnen doorbrengen, althans in Nederland. Tot circa 2012 was het 'kunstbeleid' internationaal vermaard om de vele financieringsmogelijkheden die het bood. Niet alleen aan instituties, maar ook en vooral aan

individuele kunstenaars en kleine groepen van kunstenaars. Startsubsidies voor jonge kunstenaars, werkbudgetten, materiaal- en nog vele andere fondsen: het kon allemaal niet op. Door het aantreden van een nieuwe regering met als verantwoordelijk staatssecretaris Halbe Zijlstra van de VVD werd er grofweg 200 miljoen gekort op 'kunst- en cultuurbudgetten'.

Zakelijke belangen

Vele instituties moesten sluiten, in Amsterdam Centrum verdwenen in korte tijd veel instellingen die juist een belangrijke rol vervulden in de gemeentelijke 'kunst-infrastructuur', zoals Smart Project Space, de Appel, het Nieuw Instituut voor Mediakunst (NIMK) etc. Bovendien werd een andere expositiemogelijkheid de pas afgesneden: het kraak- en antikraakcircuit. In dit circuit konden vele startende kunstenaars en zelfs

In het Berlijnse 'Projektraum'

In Haarlem geen huur, dat scheelt

studenten hun eerste schreden zetten op het tentoonstellingspad. Kraken werd verboden, gecriminaliseerd, met als gevolg dat naast de starters en anderen ook het kunstenaarsinitiatief een stille dood leek te gaan sterven. Ikzelf nam dit op enige afstand waar vanuit Berlijn, waar ik juist een eigen 'Projektraum' begonnen was, samen met een collega-kunstenaar. In een jaar tijd organiseerden we circa acht tentoonstellingen in een totaal gerenoveerde winkel van zo'n 100 m². Ik betaalde daarvoor 210 euro per maand. De ruimte bleek wel in een moeilijke Berlijnse wijk te liggen – zo werd er na de eerste opening al ingebroken en werd veel apparatuur ontvreemd –, maar toch was deze ruimte voor Nederlandse begrippen ongekend goedkoop. De hoge criminaliteitscijfers maakten veel winkel- en kantoorruimte in deze wijk onverhuurbaar voor marktprijzen. De corporatie, de eigenaar van het pand, werd voor een deel door het 'stadsdeelbestuur' (Bezirksamt) gesubsidieerd, zo bleek

achteraf. Daarachter lag een 'gentrificatie'-strategie. Zoals op zo veel plekken in de wereld probeerde men kunstenaars in te zetten om wijken aantrekkelijker te maken (en gemakkelijker onroerend goed te kunnen slijten), maar in de wijk waarin ik ook in de jaren daarna nog meer projecten zou doen, wilde dat maar niet lukken. Toch bleken die lage huurkosten een magneet voor kunstenaars en kunstenaarsinitiatieven. In de 'Kolonie Wedding'-wijk werden rond 2011-2012 zo'n vijftien ruimten verhuurd aan de kunstenaarsgemeenschap. Dit mede dus als gevolg van politieke en zakelijke beslissingen. Berlijn werd er befaamd om en ook al zijn de laatste jaren ook daar de huurprijzen flink gestegen, het is onvergelijkbaar met Nederland en in het bijzonder met Amsterdam.

Infrastructuur

Wat doe je als kunstenaar in een omgeving die onbetaalbaar wordt? Ik ben voorstander van het onafhankelijke ondernemersmodel, maar ik heb in Berlijn ook ontdekt dat er een infrastructuur moet zijn waarbinnen zzp-kunstenaars kunnen floreren. Zou zo'n model ook levensvatbaar kunnen zijn voor de 'dure' Nederlandse steden?

In het centrum van Amsterdam zijn W139 en Arti et Amicitiae haast 'eilanden' geworden in een woestijn van vulgaire, commerciële winkels in de toerisme-, kleding- en horecabranche, het lijkt haast een verloren zaak om dat tij te keren. Of toch niet?

In 2018 ben ik met mijn Berlijnse ervaringen in het achterhoofd begonnen tentoonstellingen te organiseren. Een goedkope ruimte is belangrijk, maar nog geen garantie voor verkopen en schitterende carrières in het commerciële galeriecircuit of gesubsidieerde 'museumwezen'.

Op een gegeven moment kwam ik op een tentoonstellingsconcept waarin mijn directe en indirecte netwerken middels kunstwerken zouden worden gevisualiseerd. Mijn kunstpartner en ik vroegen ieder vijf kunstenaars om mee te doen met een salon. Die kunstenaars werd gevraagd zelf ook ieder twee of drie kunstenaars uit hun netwerk uit te nodigen voor de 'Salon Kuiperdomingos'. Uiteindelijk deden er tweeënvijftig kunstenaars mee, van wie wij een groot deel niet kenden, noch persoonlijk, noch hun werk.

Er bleek een niet-ingecalculiseerd neveneffect te zijn. Alle deelnemers vertelden in hun netwerk dat zij meededen aan een tentoonstelling in Berlijn, met als resultaat dat er op die zeer regenachtige herfstavond tweeduizend bezoekers bij de opening waren, dat er voor circa 1000 euro aan kunst verkocht werd en er bij de bar 350 euro omzet te noteren viel. Ik begon al een 'businessmodel' te zien, onafhankelijk van subsidies, die

Huidige ruimte in Haarlem

er toen trouwens nauwelijks waren in Berlijn. Als je meerdere kunstenaars uit meerdere netwerken vraagt, krijg je meer bezoekers en een grotere kans op verkopen. Dat was en is de theorie. Werkt dat in Nederland ook? En zo nee, wat moet er anders?

Amsterdam

Even nog wat achtergrondinfo. In Berlijn werkte ik bij een online bedrijf en verdiende ik in een maand zo'n 1300 euro. Dat was naar Nederlandse begrippen niet zoveel, maar mijn kosten lagen ook veel lager. Ik huurde een appartement in 'Mitte' voor 210 euro per maand. Een rekensom is snel gemaakt. Met 1300 euro kun je een appartement huren en een winkel/ruimte in een wat afgelegen, 'moeilijke' of 'shabby' wijk. Ik hield zelfs nog wat geld over om heen en weer te reizen naar Nederland of naar Leipzig of Dresden om een tentoonstelling te bezoeken, een autootje te huren.

De uitdaging in Berlijn was om die 1300 euro in loondienst te vervangen door circa 1000 euro aan inkomsten als Projekt-rauminhaber (na belasting) – let wel, we spreken over 2011–2012, de prijzen liggen nu weer anders, zoals bekend. Maar stel, je verkoopt elke maand kunst via het directe en indirecte netwerkmodel, je vraagt, zoals wij deden, 30 procent commissie, je hebt baromzet en misschien nog wat neveninkomsten door lesgeven, optredens (ik ben ook musicus en treed op als Neoschlager-zanger) en een onafhankelijk, zelf gefinancierd kunstbestaan komt in zicht.

In Nederland bleek de situatie al snel erg verschillend. In 2012 was het in Amsterdam zelfs buiten de Nassaukade-ring al onmogelijk om voor 210 euro een ruimte te huren voor kunst. Het goedkoopste vergelijkbare pand dat ik vond, kostte 2300 euro, het tienvoudige, per maand. Om dat te bekostigen zou ik mijn oude carrière in marketing weer moeten oppakken om daarnaast ook alle bijkomende kosten te kunnen betalen. In 2012 zou dat een netto-inkomen van rond de 3500 euro moeten zijn. Bruto was dat ongeveer 5000 euro, een fiks inkomen per maand in die tijd.

Bovendien horen daar verantwoordelijkheden en verplichtingen bij die een 'claim op je brein leggen', die je weinig ruimte laten om een 'creatief centrum' op te richten en te 'runnen'.

Ik had dat kunnen doen, maar besloot naar andere oplossingen te gaan zoeken. Het plan verschoof een beetje naar de lange baan.

Haarlem

Ik begon mijn eerste tentoonstellingen in de voorkamer van mijn benedenwoning in Amsterdam. Dat deed ik pas, nadat ik uit het bestuur van Arti et Amicitiae getreden was (2014–2018). In 2018–2019 organiseerde ik daar zo'n tien exposities, veelal solotentoonstellingen.

Toen kwam 2020, het beruchte eerste 'coronajaar', ik schreef over mijn uitdagingen toen al in een eerder artikel in *Articula*. Ondertussen had ik mijn focus verlegd naar Haarlem. Daar kon ik het organiseren van tentoonstellingen in de ruimte van een grote onroerendgoedbezitter overnemen. Sinds zomer 2021 heb ik daar zo'n acht tentoonstellingen georganiseerd. Ik kan in het betreffende gebouw alleen 'plat werk' (schilderijen, fotografie, tekeningen etc.) exposeren en de barinkomsten gaan naar de eigenaar van het pand. Daartegenover hoef ik geen huur te betalen, dat scheelt een slok op een borrel.

Via die weg kwam ik wel in de gelegenheid een tentoonstelling in een ander pand van deze eigenaar te organiseren, in Amsterdam. Daar heb ik mijn 'Berlijnse salonconcept' weer proberen toe te passen. Er deden uiteindelijk achtentwintig kunstenaars en een aantal musici mee. De baromzet werd wederom geclaimd door de eigenaar. 'Je krijgt de ruimte voor niets!' De commerciële huur van die ruimte in de grachtengordel van Amsterdam loopt inderdaad in de honderden euro's per dag.

Ik moest dus een commerciële keuze maken: vraag ik de kunstenaar-deelnemers een inschrijfgeld van, zeg, 25 euro per persoon? Ik verdien dan rond de 700 euro en kan daarvan de kosten voor ontwerp, posterdruk, reiskosten etc. betalen. Ik besloot dat niet te doen, omdat ik niet de kunstenaars wil laten betalen, maar de bezoekers en liefst de kopers. Ik besloot een percentage van de verkoop te vragen van 10 procent. Ik nam dus een risico. Als er niets werd verkocht, zou ik niets verdienen en twee weken werk niet vergoed krijgen.

Openingslied in het 'Projektraum'

‘ER ZIT GEEN GROOT BELEIDSPAN ACHTER’

De alternatieven in Arti

Wanneer een groot gezelschap aan een van de lange tafels in de sociëteit zit te eten, dan gaat het denk ik, vermoed ik nogal eens om een bijeenkomst van oud-studiegenoten van de Universiteit van Amsterdam. Zo op het oog allemaal meestal wel to do, allemaal met hun schapjes op het droge. Een gezelschap dat daar in uiterlijk en gedrag van afwijkt, is dat van de oud-leden van Olofspoort.

tekst Bob Polak
foto's Miente Bakker

Dit behoeft enige toelichting. De studentenwereld was na de oorlog net zo verzuild als de rest van de maatschappij. Naast het aloude studentencorps had je verenigingen voor katholieke studenten, voor protestantse studenten, voor gereformeerde studenten, voor Joodse studenten, voor socialistische studenten en voor communistische studenten.

Er was één studentenvereniging die een andere koers voer en dat was de alternatieve studentenvereniging Olofspoort. Geen ontgroening daar, maar kennismaking en dat alles op voet van gelijkheid. Kom daar eens om bij de ballen van het corps! In 1970 ging Olofspoort (1951) ter ziele. Er was sprake van financieel wanbeheer en ander ongemak. Ruim dertig jaar later,

in 2001, zochten oud-leden elkaar weer op. Er verscheen een overzichtsboek van Inez van Eijk, *Voorhoede van een andere tijd*, en er vindt sindsdien één of twee keer per jaar een reünie plaats. Sinds vorig jaar komen de Olofspoorters bij elkaar in Arti. De organisatoren van de jaarlijkse reünie zijn Miente Bakker en Willem de Kler.

Waarom zijn jullie van De Kring naar Arti overgestapt?

Miente Bakker: ‘Bij Arti is geen lange, hoge trap.’
Willem de Kler: ‘Willem Setzekorn was naast ons de organisator en hij was lid van De Kring. Zo kwamen we daar een paar jaar terecht. Hij overleed in 2022, ik nam het voortouw over en ik ben lid van Arti.’

Organiseren jullie dan ook iets? Houdt iemand een lezing of een praatje? Wordt er iets gepresenteerd? Wordt er iemand herdacht?

Bakker: ‘Neu... daar zijn wij bij Olofspoort niet zo van.’
De Kler: ‘De borrel vorig jaar was op de begane grond, in de sociëteit. Die had ik gereserveerd. Het is bij ons allemaal heel informeel, iedereen betaalt voor zichzelf.’
Bakker: ‘Er is geen enkele regie, precies zoals het altijd bij de Olofspoort ging.’

Waarom komen jullie samen op de derde dinsdag van september?

De Kler: ‘Dat is als het ware zo gegroeid, ook daar zit geen groot beleidsplan achter.’

Er komen geen nieuwe leden meer bij. Houdt het niet een keer op?

Bakker: ‘Het zal ophouden als geen enkele alumnus meer in staat is zelfs nog maar over de drempel van Arti te stappen. De minimumleeftijd is nu 70-plus, dus over tien jaar, als we allemaal 80-plus zijn, ga ik het licht uitdoen.’
De Kler: ‘Of ik ga dat doen.’

Olofspoorter Theo Capel

‘De Kring is meer een kroeg en Arti meer een bistro. Ik ben geen lid van De Kring of van Arti, maar De Kring lijkt me meer om te zuipen en Arti meer om te nippen. De vroegere Olofspoort, waar dat allebei plaatsvond, zit zo tussen De Kring en Arti in. Arti zou wel een stuk drukker mogen zijn. Op de Olofspoort stónd je bijna alleen maar. Bejaarden willen altijd zitten. Dat leidt snel tot saaiheid. Het schijnt bij de leeftijd te horen. Het was op zichzelf een goede zet om naar het meer bedaalde Arti uit te wijken.’

Olofspoorter Joosje Noordhoek

‘Arti is een prima plek om samen te komen, midden in de stad, met goede horeca. Qua karakter past De Kring misschien beter bij de Olofspoort van vroeger: minder gesetteld, meer vrijgevochten. Maar ach, een kniesoor die daar een punt van maakt (jij soms?). Was Arti goedkoper dan De Kring? Wat was de reden om de reünie te verhuizen? Hoe dan ook, ik vind het best om elkaar te ontmoeten in Arti. Zo strijdbaar en vrijgevochten zijn wij niet meer.’

Olofspoorter Jan Haasbroek

‘Wat is er anders in Arti dan op De Kring? Het oorlogsverleden. Arti reed schevere schaatsen dan De Kring, met de aantekening dat niet te bevatten valt waarom de Duitsers De Kring niet gesloten hebben. Over Arti valt veel positiefs te zeggen. De sociëteit bood jarenlang onderdak aan het roemruchte radioprogramma ‘Welingelichte kringen’. Je kon op de radio de biljartballen horen ketsen. Ik ben op de Schrijversvakschool feestelijk afgestudeerd in Arti. Arti en De Kring helpen elkaar als een van de twee verbouwd wordt, weet ik nog uit de tijd dat ik voorzitter van De Kring was. Toen De Kring een tijdje dicht was, konden we allemaal naar Arti. Goede herinneringen bewaar ik ook aan de jaren waarin ik als bejaarde filosofiestudent ‘s middags, meestal alleen met een barman of -vrouw, heerlijk in Arti kon zitten studeren. Het was vlak bij de universiteit en er waren kopstoten op afroep. En heel vaak – het is mijn laatste veer in de reet – heb ik met het Wellingtonkoor in Arti mogen zingen. Wie wil dat niet?’

Het overzichtsboek uit 2001

Sprouts vervolg

In *Articula* 25 beklagde Bülent Evren zich erover dat het samenwerkingsproject met SBK waaruit de sociëteitstentoonstellingen van jonge, net afgestudeerde kunstenaars 'Sprouts' voortkwamen, niet voortgezet kon worden. Hij baseerde zich daarbij op wat hij dacht een bestuursbesluit te zijn. Gelukkig blijkt het een en ander een misverstand. De samenwerking tussen Arti en SBK wordt voortgezet.

Van 5 tot 15 oktober presenteren de 24 beste 'graduates' 2023, de nieuwe lichting Sprouts, zich in Loods 6, KNSM-laan 307-309, 1019 LB Amsterdam. Tegelijkertijd met Sprouts is er in Loods 6 de expositie Link, waarin drie gevestigde Arti-

kunstenaars, Nynke Deinema, Harry van der Woud en Chantal van Lieshout, de confrontatie met hun aanstormende collega's aangaan. Te zijner tijd zijn de Sprouts ook weer in Arti te zien.

ARTICULA

Artimagazine voor en van Artileden

Articula is een programma- en verenigingsmagazine van Arti van en door leden

COLOFON

Hoofdredactie:

Eindredactie:

Redactie:

Medewerkers aan dit nummer:

Fotografie:

Illustraties:

Basisvormgeving:

Vormgeving:

E-mailadres:

Camiel Hamans

Ellis van Midden

Roelof van Gelder, Hans Kuiper, Vivian Mac Gillavry en Ronald Ruseler

Antoinette Frijns, Kees Funke Küpper, Roelof van Gelder, Camiel Hamans, Sipke Huismans, Hans Kuiper, Frans Lasès, Vivian Mac Gillavry, Bob Polak, Ronald Ruseler en Gerbrand Volger Jamal Ageli, Miente Bakker, Bambi van Balen, Terra Bruno, Josje Crince Le Roy, De Fabryck, Brent Decrane, Yelül Deniz en Marius Houschuyar, Kees Funke Küpper, Noa Jansma, Sveske Ourø, Benjamin Pompe, Miriam van Praag, Frans Smit, Rudolph Valster en Richard Vijgen

Peter van Hugten

Robin Hoogstad

Ilja Bras, StudioS2B

articula@arti.nl